

US WURK L (2001), p. 78

[1366 Op it mêd 1-2] *Ph.H. Breuker, Konst voedt 's mensen geluk. It Makkumer dichtgenoatskip (1773-1777). Stichting Ald Makkum, Makkum (2000) (Statum-rige nr. 3). 159 siden, Dfl. 25,-.*

Breuker syn boek bestiet út twa parten. Yn it earste diel jout er de lêzer in yndruk fan in Makkumer dichtselskip út de twadde helte fan de 18de ieu en fan de minsken dy't dêr warber yn wienen; yn it twadde part fine wy in kar fan de fersen en stikjes proaza dy't yn it ramt fan it selskip skreaun waarden. Breuker ljochtet de fersen ta en jout dwersferbannen, parallellen en ûntlieningen oan. Yn it earste part giet Breuker yn diskusje mei earder ûndersyk fan benammen it wurk fan Cynthia Lenige, dy't ek lid west hat fan it selskip. It liket derop dat de publikaasje *Met en zonder lauwerkrans. Schrijvende vrouwen uit de vroegmoderne tijd 1550-1850* (1997) fan A.M. Schenkeveld-Van der Dussen foar Breuker de oantrún west hat om syn ûndersyk fan it Makkumer dichtselskip *Konst voedt 's mensen geluk* oan it grutte publyk oan te bieden. Yn Schenkeveld har antology komme in stik as wat Fryske dichteressen foar. Ien dêrfan is de ek út it Fryske literêre ferline ferneamde Cynthia Lenige. Breuker is fan betinken dat har wurk wolris wat tefolle priizge is en seit oer de bewûndering dy't Cynthia Lenige tafallen is: 'It sil de lêzer lykwols net ûntgean dat ik frij kritysk bin. It ferskil (yn wurdearring, E.J.B.) skriuwe ik foar in part ta oan it feit dat se jong stoar en fral dat se in frou wie, want dy beide dingen wurkje troch de tiid hieltyd wer yn har foardiel' (s. 36). *Konst voedt 's mensen geluk* makket de yndruk frijwat hastich skreaun te wêzen. Sa no en dan rint de tekst net en yn it twadde part fine wy nochalris werhellingen en net útwurke opmerkingen. Lykwols is it de muoite wurdich dat dizze samling 18de-ieuske selskipspoëzij tagonklik wurden is en de omtrekken fan in Frysk Ferljochtingsselskip sketst binne.

(liesbeth brouwer)

Durk Gorter, 'A Frisian update of Reversing Language Shift'. Yn: Joshua A. Fishman (ed.), *Can threatened languages be saved? Reversing Language Shift, revisited: a 21st century perspective* (Multilingual Matters 116). Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney (2001), 215-233.

Sûnt de jierren '90 fan de foarige ieu hat Joshua Fishman besocht ynhâld te jaan oan syn ideeën oer it op- en omkearen fan it proses wêryn't memmetaalsprekkers fan in minderheidstaal oergean op it brûken fan in mearderheidstaal (taalferskowing). Yn it foaropwurd fan dit boek seit

US WURK L (2001), p. 79

Fishman dat teoretyske ûnderbouwing fan dy oanpak tige belangryk is, en dat foar-útging op dat mêd allinnich komme kin troch diskusje mei oare wittenskippers. Dit boek konfrontearret dêrom Fishmans meast resinte ideeën oer ‘reversing language shift’ (RSL) mei 17 ‘case’-stúdzjes. Ien fan dy gefallen is it Frysk, en dat is nijs-gjirrich omdat Fishman yn syn earste publikaasje oer dit ûnderwerp (yn 1991) ek it Frysk as ien fan de tapassingen brûkt hat (yn fergeliking mei it Baskysk). Dat ferklearret ek de titel fan Durk Gorter syn bydrage oer it Frysk oan dizze bondel.

Gorter begjint mei in weromsjen nei 15 jier taalbelied oangeande it Frysk. Dy perioade wurdt neffens him typearre troch (a) ynternasjonalisearring fan it taalbelied yn Europeeske kontekst; (b) formele legalisaasje; (c) stabilisaasje fan de taalsitewaasje yn Fryslân. De ynternasjonalisearring fan it taalbelied hat mear omtinken yn Nederlân brocht foar it belang fan taalpolitike ûnderwerpen, ek al hat it de hâlding fan de ryksoerheid foar it Frysk oer noch net echt feroare. Wat de formele legalisaasje fan it Frysk oangiet besprekt Gorter koart fjouwer grutte stappen foarút: de bestjoersoerienkomsten tusken provinsjale en ryksoerheid fan 1989 en 1993; de wetlike regeling fan de posysje fan it Frysk yn it offisjele ferkear (Algemene Wet Bestuursrecht 1995); de wet oangeande it Frysk yn ‘e rjochtseal (1997); de ratifikaasje fan it Europeeske Hânfest foar minderheidstalen (1998). De seksje ‘stable language relationships’ beheint him ta ûndersyk fan Gorter sels, en hy kin dêrom, net foar de earste kear, komme mei it wippelige ferhaal fan de stabiliteit fan it Frysk. Ek syn konstatearring oan ‘e ein fan dy seksje dat dy stabiliteit paradoksaalgenôch gearfalt mei in fersterking fan de posysje fan it dominante Nederlânsk bringt him net op ‘e gedachte dat dy stabiliteit wolris op ‘wishful thinking’ berêste kin. Gorter beslút syn bydrage mei in op ‘e nij besjen fan Fishmans stappeplan foar RSL fan it Frysk. Gorter konkludearret ‘that things have, on the whole, not gotten worse for Frisian’ (s. 230), mar lit dat folgje troch in list fan saken dy’t sjen litte dat it krekt beroerder wurden is. Yn dy diskusje komt er ek mei in ûnkritiske tapassing fan it konsept ‘diglossy’ op ‘e Fryske taalsitewaasje. Foar dit konsept binne komplemintêre funksjonele ferdieling en in ferskil yn sosjale status krúsjaal. It is net dúdlik oft dy beide aspekten wol oanwêzich binne yn de ferhâlding tusken it Frysk en it Nederlânsk fan hjoed en juster. Dat freget om in yngeande analyze fan de funksjes fan dy talen, in analyze dy’t sintraal stean moat yn elke tapassing fan Fishmans model (sjoch s. 9-13).

(germen j. de haan)

Durk Gorter, Alex Riemersma en Jehannes Ytsma, ‘Frisian in the Netherlands’. Yn: Guus Extra en Durk Gorter (eds.), The other languages of Europe. Demographic, sociolinguistic and educational perspectives (Multilingual Matters 118). Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney (2001), 103-118.

US WURK L (2001), p. 80

Dit boek is it risseltaat fan in konferinsje fan wittenskippers en beliedsmakkers oer autochtoane en allochtoane minderheidstalen holden fan 28-30 jannewaris 2000 yn Oegstgeest. It doel fan de konferinsje wie om nei te tinken oer in mear yntegrearre oanpak fan ûndersyk fan en belied oangeande minderheidstalen. De fersprieding, status en libbenskrêft fan autochtoane en allochtoane minderheidstalen waard ferlike fanút demografysk, sosjolingwistysk (mei dy term wurdt yn dit boek ‘taal-sosjologysk’ bedoeld) en ûnderwiisperspektyf. De ynhâld fan dit boek bestiet foar twatredde part út in bondeling stikken fan saakkundigen dy’t in beskriuwing jouwe fan in minderheidstaal yn it ramt fan de lidsteat fan de Europeeske Uny dêr’t dy taal foarkomt. It oare tredde part behannelet minderheidstalen fan bûten Europa. Durk Gorter, Alex Riemersma en Jehannes Ytsma beskriuwe de demografyske, taalsosjologyske, politike en ûnderwiisstatus fan it Frysk yn Nederlân (s. 103-118). It part oer demografyske status jout absolute en relative sifers oer it tal sprekkers en migraasje. Oer de foar taalbehâld belangrike faktor ‘mingde houliken’ wurdt neat sein. It taalsosjologyske part befettet ynformaasje oer de taalfariëteiten yn Fryslân (mei in opmerklike omskriuwing fan it Stedsk as Nederlânsk dialekt mei sterke leksikale en fonetyske Fryske ynfloed; neffens my is it krekt oarsom), en oer hâldingen foar it Frysk oer. Fierder is it foaral in gearfetting fan Durk Gorter en Reitze Jonkman (1995), *Taal yn Fryslân op 'e nij besjoen*. It (grutte) funksjonele ferskil tusken sprutsen en skreaun Frysk hie besprek wurdich west. It part oer de politike status jout omtinken oan de posysje fan it Frysk yn offisjeel en juridysk ferkear, en oan it Hânfest fan de Rie fan Europa. Ta beslút wurdt de posysje fan it Frysk yn de ferskillende foarmen fan ûnderwiis beskreaun.

(germen j. de haan)

Uli Lutz, Gereon Müller & Arnim von Stechow, Wh-Scope Marking. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia (2000).

De namme Inge Hiemstra is yn 'e Frisistyk faaks net sa bekend. Hja hat mar ien, mar dan wol in hiel wichtich artikel skreaun: ‘Some aspects of Wh-Questions in Frisian’ (NOWELE 8, 1986, 97-110), basearre op har net-publisearre doktoraalskripsje. Op dat stik is se te ferlykjen mei De Waart en dy syn paadsljuchtsjend ienlingsartikel oer de *en* + ymperatyf-konstruksje.

Hiemstra lit yn har artikel sjen dat it Frysk, lykas in stikmannich oare talen op 'e wrâld (bgl. Dútsk, Hongaarsk, Hindi), in saneamde Wh-Scope Marking strategy hat. Dy uteret him yn it Frysk sels op twa menieren, yn in *wat...Wh*-konstruksje (*Wat tinkst, wa't it dien hat?*) en in *Wh...Wh*-konstruksje (*Wa tinkst, wa't it dien hat*). Yn beide konstruksjes stiet it eigentlike fraachwurd yn 'e bysin – wat nuver is om't *tinke* gewoanwei gjin fraachsin by him ha kin

US WURK L (2001), p. 81

(*Ik tink, wa't it dien hat) – en wurdt it berik (de 'scope') fan it fraachwurd oantsjut troch it wurdje *wat* of troch in kopy fan it fraachwurd oan it begjin fan 'e haadsin. Wh-Scope Marking is út in teoretysk eachweid tige nijsgjirrich, benammen yn 'e ginnerative grammatika, om't it alderhanne fragen opropt oangeande Wh-ferskowing, it nei foaren ta ferpleatsen fan fraachwurden. Gâns fan dy fragen wurde behannele yn 'e artikels yn 'e hjir oankundige bondel. Dêrby docht it Frysk ek in sint yn it ponkje; de Fryske konstruksjes en Inge Hiemstra har artikel (ien fan 'e earste ginnerative besprekken fan it ûnderwerp!) wurde yn trije fan 'e tsien artikels neamd en/ of besprutsen: yn Lisa Lai-Shen Cheng har 'Moving Just the Feature', Gisbert Fanselow & Anoop Mahajan har 'A minimalist Theory of Wh-Expletives' en yn Tilman N. Höhle syn 'The W-...W-Construction: Appositive or Scope Indicating?'.
(jarich hoekstra)

Dirk Boutkan & Arend Quak (útjs.), Language Contact. Substratum, superstratum, adstratum in Germanic languages. Rodopi, Amsterdam/ Atlanta (2000) (Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik, Band 54).

Dizze jefte fan 'e Amsterdamer Beiträge giet oer substraat ensfh. yn ferbân mei Germaanske talen. Yn trije artikels komt dêrby it Frysk oan 'e oarder. Cor van Bree giet op grûn fan eardere ûndersiken fan Eric Hoekstra der fan út dat fêststeld is dat it Grinslânsk en it Westfrysk op in Frysk substraat tebek geane. Yn dit artikel wol er witte yn hoefier oft dat substraat noch nei it suden ta te fernimmen is. Dêrta hat er yn Drinte acht en yn Oerisel trije plakken op syntaktyske ferskynsels ôffrege. Dat binne de griene folchoarder yn 'e ferbale einkloft, it IPP-effekt, foarkar foar sirkumposysjes ynstee fan preposysjes, ûntbrekken fan partitatyf (*d*)er, te-ynfinitiven, brûken fan *gean* as helptiidwurd en nomenynkorporaasje. Der komt yndied út dat nei it suden ta it Fryske karakter fan 'e ferskynsels ôfnimt, dat Drinte in oergongsgebiet foarmet, en dat alsa dêr oant op in hichte Frysk substraat oannommen wurde mei. It artikel nimt lykwols in apartige draai yn 'e lêste paragraaf. Dêryn stapt Van Bree de Dútske grins oer, en dan docht bliken dat dy saneamde typysk Fryske ferskynsels, op nomenynkorporaasje nei dan, oer in hiel grut gebiet yn it noardwesten fan Dútslân normaal binne. Oan in Frysk substraat falt dan lykwols net mear te tinken. It Frysk soe binnen it kontinintale Westgermaansk dan net langer de útsûndering wêze, mar krekt it Nederlânsk soe der útkippe. Yn dat ljocht soe it ôfnimmen fan Fryske ferskynsels nei it suden ta dus krekt ynterpretearre wurde moatte as in opkringen fan Nederlânske ferskynsels nei it noarden ta.

Eric Hoekstra en Marjo van Koppen besjogge yn "Het Bildts als resultaat van Fries-Hollands taalcontact" de posysje fan it Bildtsk tusken it Frysk en it Hollânsk yn. It stik stiet yn 'e tradysje fan Hoekstra syn ear-

US WURK L (2001), p. 82

dere ûndersiken nei it Westfrysk en it Grinslânsk en fan Van Bree sines nei it Stedsfrysk. It oanbelangjende dialekt wurdt dêrby op in grut ferskaat oan taalfeiten ferlike mei de beide beynfloedzjende talen. Op grûn fan Van Coetsem syn taalkontaktteory wurdt ek yn dit gefal konkludearre dat it Bildtsk op Frysk substraat grûndearre is. Ferlike mei it Stedsk skaaie in pear ferskynsels wat mear nei it Hollânsk út, dat de ynfloed fan Hollânske memmetaalsprekkers liket in fraksje grutter west te hawwen. De opfallendste ôfwiking yn dat ferbân is it systeem foar de foarming fan it ferlytsingswurd, dat troch deselde auteurs yn in apart artikel ("Het diminutiefsysteem in het Bildts: Fries of Hollands?") behannele wurdt. Dat liket op it earste each dochs mear op it Nederlânske as op it Fryske systeem, en de auteurs litte sels sjen dat itselde systeem, û.o. mei it efterheaksel *-(e)chy*, no noch eksakt sa foarkomt yn it Hollânske dialekt fan Gouda. Omdat de ferlytsingswurdfoarming op it grinsflak fan derivasjonele morfology en it leksikon sit, past dat oanlearen fan dat Hollânske systeem neffens de auteurs skoan yn it ramt fan 'e taalkontaktteory. Spitich is dan dat yn dit artikel it Stedsk net oan 'e oarder komt: dat hat nammentlik gewoan it Fryske systeem holden.

(siebren dyk)

Eric Haeberli, 'On the word order 'XP-subject' in the Germanic languages', The Journal of Comparative Germanic Languages 3 (1999), 1-36.

Yn dit brede oersjoch oer de Germaanske talen wurdt ek it (westerlauwerske) Frysk meinommen. It giet dêrby om sinnen as *Nei alle gedachten hat de post ús juster fergetten*, dy't ek foarkomme kin mei in fariant dêr't it wurd *juster* him tusken de persoansfoarm en it ûnderwerp yn krongen hat: *Nei alle gedachten hat juster de post ús fergetten*. Dy mooglikheid dat in oare konstituïnt noch foar it ynfertearre ûnderwerp stean kin, hat it Frysk mien mei bygelyks it Hollânsk, Jiddysk en Dútsk, mar yn it Afrikaansk en West-Flaamsk kin de konstruksje net. Haeberli besiket om yn it ramt fan Chomsky syn minimalistyske teory in ferklearring te jaan fan it al as net foarkommen fan it ferskynsel. In earste betingst is dat de oanbelangjende talen in rike agreemintmorfology ha moatte (kongruïnsje foar persoan en tal). Dat soarget yn 'e syntaxis foar in aparte Agr-S-projeksje, en dy jout wer romte foar de tuskenkringjende XP's. It Afrikaansk falt dêrmei bûten de boat. In twadde betingst is dat de taal lege ekspletiven tastean moat: ... *dat yn 'e keamer dûnse waard* njonken folút ... *dat der yn 'e keamer dûnse waard*. It West-Flaamsk ken dy lege ekspletiven net. Haeberli komt nammers yn 'e swierrichheden mei de Skandi-naafske talen. It Deensk docht noch neffens de ferwachting, mar it Sweedsk en Noarsk en dêrfoaroer it Yslânsk dogge krekt oarsom as wat syn teory foarseit. It laad mei oanfoljende ferklearrings wurdt dan ek wiid iepenlutsen.

(siebren dyk)

US WURK L (2001), p. 83

Joast Hiddes Halbertsma, Lexicon Frisicum B. Ofskreaun en útjûn troch S. van Dellen en T.B. Hoekema. Grins (1999); Joast Hiddes Halbertsma, Lexicon Frisicum A. Ofskreaun en útjûn troch S. van Dellen mei help fan earst W.J. Buma en letter T.B. Hoekema. Grins (1999); Register op Joast Hiddes Halbertsma, Lexicon Frisicum A en Lexicon Frisicum B, opmakke troch S. van Dellen. Grins (1999). Alle trije binne útjeften fan de Stifting Freonen Frysk Ynstitút RUG.

It is faaks goed om yn dizze rubryk ek noch even it omtinken te freegjen foar it reekommen fan 'e útjeften fan 'e leksikografyske oantekeningen dy't Joast Halbertsma yn 'e rin fan syn libben makke hat. Dêr binne twa samlingen fan, A en B neamd, beide berêstend op 'e Provinsjale Biblioteek yn Ljouwert. Se hawwe de basis west fan it yndertiid al útjûne *Lexicon Frisicum A-Feer*, en fansels foar Waling Dykstra syn wurdboek en de lettere opfolgers dêr wer fan. Samling B is no by de Stifting Freonen Frysk Ynstitút RUG yn in ienfâldige mar kreaze útjeften ferskynd op A4-formaat. Tagelyk is it *Lexicon Frisicum A*, dat earder by feestlike gelegenheden yn lytse partsjes it ljocht seach, no ek yn ien kear yn ien bân útjûn. Foar beide útjeften hawwe S. van Dellen en T.B. Hoekema yn it spier west, en foar samling A ek W.J. Buma. De minne tagonklikens fan Halbertsma syn oantekeningen is no yn foarsjoen troch it aparte registerdiel, dat troch S. van Dellen opmakke is. De kosten fan A binne 34 gûne, fan B 19 gûne en fan it register 9 gûne. Dêrmei helje jo in skat oan prachtich taalmateriaal yn 'e hûs. (siebren dyk)

Willem Visser, 'Frjemd wurdt eigener. Oer de âlde Frânske lienwurden yn it Frysk', It Beaken 62 (2000), 141-218.

It tredde nûmer fan *It Beaken* fan ferline jier wurdt foar fierwei it grutste part yn beslach nommen troch in mânske stúdzje fan Willem Visser oer hoe't lienwurden út it Frânsk har oanpast hawwe oan it Fryske taalsysteem. Dat blykt yn ûnderskate gradaasjes bard te wêzen. Guon sil de sljochtwei taalbrûker kwealik ergerje (*zône* > *sône*), mar fan oare sil er der faaks gjin oan fan ha dat it oanbelangjende wurd oarspronklik út it Frânsk komt (*conséquence* > *kwizekwânsje*). Dit artikel, dat mei troch syn brede opset alle kâns hat om in klassiker te wurden, is net allinne fan belang foar de fonology, morfology en etymology fan it Frysk, mar hat ek in beskate kultuerhistoaryske wearde, sa't Visser sjen lit. Yn in taheakke binne de lienwurden te finen dy't net yn dy foarm of betsjutting yn it ABN opnommen binne. Spitich is dat fan 'e yn dit artikel behannele lienwurden net in register opmakke is: der hie dan yn ien klap sjoen wurde kind hokker prosessen oft der op it orizjinele Frânske wurd ynwurke hawwe. Wol is it artikel tagonklik makke troch in wiidweidige ynhâldsopjeften.

(siebren dyk)

US WURK L (2001), p. 84

Anne Dykstra, 'In nij Frysk-Ingelsk wurdboek', De Pompeblêden 71 (2000), 50-52.

Dit stikje is in bewurking en oersetting fan Dykstra syn taspraak by gelegenheid fan it oanbieden fan it earste eksimplaar fan syn Frysk-Ingelsk wurdboek oan it Amerikaanske ambassadeurske yn Nederlân op 11 july 2000. De doelgroep, it boarnebestân en de wichtichste skaaimerken fan it wurdboek komme op it aljemint. Sels de besibbens mei it Ingelsk komt oan 'e ein noch efkes oan 'e oarder. (siebren dyk)

De Pompeblêden 71 (2000), nr. 5

Yn dit nûmer fan *De Pompeblêden* in stik oer it nije Fryske *Juridysk Wurdboek*, skreaun troch de gearstalter dêrfan, Pieter Duijff. Duijff giet koart yn op de needsaak fan sa'n wurdboek, op hoe't it bestjoerlik ta stân kommen is, op it foarskriuwend karakter derfan en op de ûnderskate wizen om gaadlike Fryske juridyske termen te meitsjen of op it spoar te kommen. Pyt Kramer stelt yn dit nûmer de fraach: "Hoe Frysk is it Frysk?". Kramer beheint him by syn berekningen ta de 197 meast frekwinte wurden yn it Nijfrysk. Hy ferliket dy mei it Aldfrysk, en dan docht bliken dat binnen dy 197 wurden it Frysk noch altyd aardich Frysk is: mar leafst 89 persint dêrfan kin streekrjocht út it Aldfrysk ôflaat wurde. Kramer ferliket ek mei it Sealtersk en it Mooring, mar de útslach dêre wurdt wat "fersmoarge" omdat dy dialekten noch altyd trije grammatikale slachten en in folslein namfalssysteem bewarre hawwe. Der wurdt oankundige dat in wiidweidiger ferzje fan it stik yn *Philologia Frisica* ferskine sil.

(siebren dyk)

[0999][Op it mêd] *Els Perdok, Woordenboek Nederlands-Schiermonnikoogs. Cultuurhistorische Vereniging 't Heer en Feer, Schiermonnikoog (2001). 410 siden, Dfl.60,-.*

Njonken it befoarderjen fan it skriuwen (en sjongen) yn 'e eilander taal, organisearret de "Taalplúech" op Skiermûntseach ek hast alle jierren wol in taalkursus foar ynkommelingen. Dêrby waard it altyd mist dat der gjin yngong út it Nederlânsk wei bestie dy't liede koe nei it Skiermûntseagersk ta. Dêr is no wat oan dien troch Els Perdok, ien fan 'e noch goed 100 native speakers fan it eilander dialekt. Har *Woordenboek Nederlands-Schiermonnikoogs* hat in goed 400 siden, is ynnaaid en hat in hurd omkaft. It is te besetten by Bezoekerscentrum Nationaal Park Schiermonnikoog, Torenstreek 20, 9166 LK Schiermûntseach.

(siebren dyk)